

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty

7 /1 (Bahar 2020): 585-607.

**HÂRÛN REŞİD'İN KOSTANTİN'E GÖNDERDİĞİ İSLAM'A DAVET
MEKTUBUNDA YER ALAN KELÂMÎ KONULAR**

**Subjects About Kalam in Harun Rashid's Invitation Letter
to Islam for Constantine**

Yasin ULUTAŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Kalam ve İslam Mezhepler Tarihi Anabilim Dalı, e-Mail: eskikahta@Hotmail.com, Orcid No: 0000-0001-7912-6500.

Hakemler / Referees:

Prof. Dr. Abdulhamit SİNANOĞLU/Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Selim GÜLVERDİ / Gaziantep İBT Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received: 08 Mayıs / May 2020
Kabul Tarihi / Accepted: 05 Haziran / July 2020
Yayın Tarihi / Published: 30 Haziran / July 2020
Cilt / Volume: 7
Sayı / Issue: 1
Sayfa / Pages: 585-607.

Atıf / Cite as: Ulutaş, Yasin. "Hârûn Reşîd'in Kostantin'e Gönderdiği İslam'a Davet Mektubunda Yer Alan Kelâmî Konular" [Subjects About Kalam in Harun Rashid's Invitation Letter to Islam for Constantine]. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 7/1 (2020): 585-607.

Doi: <https://doi.org/10.17859/pauifd.734124>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, İthenticate intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with İthenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

www.dergipark.gov.tr/pauifd

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 7 (1) 2020: 585-606

HÂRÛN REŞİD'İN KOSTANTİN'E GÖNDERDİĞİ İSLAM'A DAVET MEKTUBUNDA YER ALAN KELÂMÎ KONULAR

Yasin ULUTAŞ*

Öz

Abbasi halifelerden Hârûn Reşîd, (ö.193/809) ülkede merkezi otoriteyi sağladıktan sonra Rumları kuşatmak suretiyle onları cizye ödemeye razı eder. Daha sonra Bizans Kralı Kostantin'i İslam'a davet eden uzun bir mektubu, Muhammed b. Leyse yazdırıp gönderir. Hârûn Reşîd'in bu tavrı, dönemdeki Hristiyanların İslam inancı hakkındaki iddia ve şüphelerine ilmi bir düzeyde cevap verilmesi bakımından takdire şayan bir eylemdir. Hârûn Reşîd, mektubunda İslam inancının temeli olan tevhid ile nübüvvet konularına yer vererek, Allah'ın tek olduğunu eşi ve benzerinin bulunmadığını, Hz. Peygamber'in son peygamber, İslam dinin de son din olduğunu vurgular. Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat etmeyi amaçlayan birçok akli ve nakli delile yer verir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'in Allah tarafından indirildiğini ve muhafaza edildiğini belirtir. Hristiyanların sahip olduğu teslis inancının, akli ve nakli temellerden uzak olduğunu iddia eder. Bu mektup, hicri II. asırda inanç konularının Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında hangi zeminde nasıl tartışıldığını göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Makale, erken dönem kelami metinlerinden biri olan bu mektubun tevhit, nübüvvetin delilleri ve teslis inancının tutarsızlığı konularında ortaya koyduğu mantıksal çıkarım ve açıklamaların ortaya çıkması açısından önem arz eder.

Anahtar Kelimeler: Kalam, Tevhit, Nübüvvetin delilleri, Teslis, Hârûn Reşîd, Kostantin.

Subjects About Kalam in Harun Rashid's Invitation Letter to Islam for Constantine

Abstract

One of the Abbasid caliphates Hârûn Rashid persuades Romans to pay jizya after providing internal unity and besieging them. Later on, with a self confident and successful commander manner makes Mohamed b. Leyse write a long letter to Byzantine King Constantine inviting him to Islam. Author's manner is an admirable act in that it has replied to its age's Christians' claims and doubts in a scientific level. Author supports, by stating tawhid and prophecy subjects which are the basis of Islam, in his letter the idea that Allah is one and unique prophet Mohamed is the last prophet and Islam is the last religion. He states a lot of rational and transferred evidence aiming at proving the prophecy of Mohamed. He supports the idea that Christians' trinity belief is far from raitonal and transferred basis. He also expresses that Koran is a book by Allah and protected by Allah. This letter is very important in that it shows how the subject about belief were discussed between the Muslims and the Christians in hijri second century. The essay is important in that this letter, which is one of the early ages' kalami texts, it reveals explanations and rational deductions about tawhid, evidence of prophecy and trinity belief's inconsistency.

Keywords: Kalam, Tawhid, Evidence of Prophecy, Trinity, Hârûn Rashid, Constantine

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Kelam ve İslam Mezhepler Tarihi Anabilim Dalı, e-Mail :eskikahta@Hotmail .com, Orcid No: 0000-0001-7912-6500.

SUCTRACTED ABSTRACT

Hârûn Reşîd, one of the Abbasid caliphs, after providing the central authority in the country, consents the Greeks to pay the power by surrounding them. Later, he orders Muhammad b. Leyse to print and send a long letter inviting the Byzantine King Constantine to Islam. This attitude of Hârûn Reşîd is an admirable act in terms of responding to the claims and doubts of Christians about his beliefs at a scientific level. Hârûn Reşîd states that the purpose of the writing this letter is that the Quran commands "invite the Lord's way with good advice and wisdom." In his letter, the author explains the issues that are important for the belief in Islam. The first subject he explained was the belief in oneness, which the Qur'an insisted on. According to the understanding of oneness offered by the Qur'an, Allah has no partner in any regard, nor any other. He is also far from all the attributes of the creatures. He states that the faith of Christians about spirituality does not reflect the truth. When a person meditates on the assets that exist in the realm, he sees the order and order that exists in them. This order in the existing beings states that it is one of the important proofs that show the existence and unity of God to the thinking person. Another issue that the author emphasized is the proofs that prove the prophethood of Muhammad (pbuh). Hârûn Reşîd, in order to prove the prophethood of Muhammad (pbuh), shows the evidence from the news of the Qur'an and the life of the Prophet himself. He tried to reveal the events that occurred in the life of the Prophet. Most of these evidences are mental evidences. However, there is also evidence of the feeling that is common among very few people. In addition, in the holy books of the People of the Book known as Beşâretü'n-nüpvve he also included narrations that convey the prophethood of Muhammad (pbuh) . The Author did not use the term miracle for the proofs that prove the prophethood of Muhammad (pbuh). He mostly uses the terms such as evidence, verse, prophecy and omen. He has included the following proofs that prove the prophethood of Muhammad (pbuh). The prevention of jinn and demons from going up to the sky and stealing information and reporting this inhibition by revelation proves the prophethood of Muhammad (pbuh). In addition, although Muhammed (pbuh) is weak by his position, uniting people around a single case shows that he is a prophet. Muhammad's (pbuh) success has been thanks to revelation. It is not possible for a person who is illiterate and does not have a teacher to show this success. The fact that Muhammad (pbuh) is reliable and has a good morality has shown that he is correct in his claim. One of the proofs confirming Muhammad's (pbuh) righteousness is that he received divine help in his wars. Also, in the Torah and the Bible, it is stated that there are many news points pointing to the prophethood of Muhammad (pbuh). One of the issues he included and criticized in his letter is the Christian faith. According to him, the terms father and son in the Bible are not a relationship of kinship that is formed by the way of birth known to people, but rather, they are used in an alternate sense. When the terms father and son are used in real terms, it tries to show with evidence that such a claim will not be defended and grounded in the mind of such a claim that a human being will be brought to the authority of justice. According to him, if Christians claim that they acquired their father and son qualities after the birth of Mary, they would accept that Jesus was a person who had the qualification later. If the father claims that the son and his soul, Jerusalem, is essentially one, but they are parts of a whole, but they divide the deity into pieces, which is also swearing for them. Even if they claim that Allah is not divided and broken into pieces, in this case, they will accept their son as father and father as son. Making claims in this way is like saying that small is big, big is small. The author argues that giving importance to the issue of tawhid will not be one in three and three in one. It also explains that it is not possible to qualify Allah in the way that man is qualified. Because man is a main consisting of many parts. However, it is not correct to say the same thing for Allah. In his letter, Hârûn Reşîd invites his addressee to accept the religion of Islam. He states that if he does not accept his invitation, he must pay the capitation. He stated that the reason for the request of poll tax (jizya) was not that he

was in need of him, but that this request was the order of Allah. He explained with many examples that it was more advantageous to pay for poll tax (jizya) than to fight. If he does not accept the required commission, he will not refrain from stating that he has left no other way than fighting him. As a result, Harun Reşid said that God is one and his partner and counterpart do not exist. He emphasizes that the Prophet (Muhammed pbuh) is the last prophet and the last religion is Islam. There are many mental and transplanted information that aim to prove the prophet's prophethood. It also states that the Quran is sent and preserved by Allah. He claims that the faith of Christians is far from mental and transplanted information. This letter, in the second century (hijri), is very important in terms of comparative religions history in terms of showing how the beliefs were discussed between Muslims and Christians.

Keywords: Kalam, Tawhid, Evidence of Prophecy, Trinity, Hârûn Rashid, Constantine.

GİRİŞ

Halife Hârûn Reşîd, İslam'a davet etmek amacıyla Bizans Kralı Kostantin'e uzun bir mektup yazar. Hârûn Reşîd, mektubun yazılış amacının Kur'an-ı Kerimde zikredilen bazı ayetler olduğunu söyler. *"Rabbinin yoluna güzel öğüt ve hikmetle davet et. En iyi şekilde onlarla mücadele et. Rabbin kimin doğru yolda olduğunu kimin de dalalette olduğunu en iyi bilendir."*¹ Başka bir ayette ise şöyle buyrulur: *"Allah'a davet edenden ve salih amel işleyenden daha güzel sözlü kim vardır."*²

Hârûn Reşîd mektubunda öncelikle İslam'ın tevhid anlayışını açıklar. Peşinden yukarıda belirtilen mektubun yazılış amacını belirtir. Hârûn Reşîd, Kostantin'in İslam dini hakkında kendisiyle tartışmasını ister. Allah'ın tek bir ilah olduğunu, ondan başka ilah olmadığını delilleriyle açıklar. Resullerin mucizeleri ve nübüvvet delilleri üzerinde düşünmenin iyi bir bakış açısı kazandıracağını, kabul edenler için de güzel öğütler olduğunu belirtir. Hârûn Reşîd, Hz. Muhammed'in nübüvvetini ispat eden delillerini özet olarak açıklayacağını belirtir.

Allah, Hz. Muhammed'in soyunu faziletli babalar ve iffetli kadınlar aracılığıyla sürdürdü. Bu durum, nesiller boyunca böyle devam etti. Yeryüzü iman ehlinde yoksun kalınca, bid'atlar çoğalınca, zulüm yaygınlaşınca, hak eski bir ahlak olarak görülünce ve tabi olunacak bir din veya iz kalmayınca Kureys'in temiz rahimlerinde yetiştirdiği Hz. Muhammed'i, gönderme vakit ve zamanı gelince vahiy ile gönderdi. Hz. Muhammed, kendisine indirilen Allah'ın emirlerini uyguladı. İnsanları tek bir ilaha davet etti. Onları şirkin akıbetinden sakındırdı. Delillerin ışığında inkârcılarla mücadele etti. Bu uğurda istemediği zorluk ve eziyetlere katlandı. Allah kendisine yardım edeceğini, zafere ulaştıracağını, üstün kılacağını ve dinini yeryüzüne miras bırakacağını bildirdi. İnkârcılar tüm güçleriyle onunla savaştılar, ancak Allah Müslümanları galip kıldı.³

¹ en-Nahl, 16/125.

² Fussilet, 41/33.

³ Ebi'r-Rebî' Muhammed b. Leys, *Risâlet'ü-Ebi'r-Rebî' Muhammed b. Leys min Hârûn er-Reşîd ila Kostantin meliki er-Rum*, thk. Halid Muhammed Abduh (Kahire: Mektebetü'n-Nâfize, 2006), 16.

Kadi Abdülcebbar, bu risale hakkında şunları söyler. Hârûn Reşîd, Rumları askeri olarak kuşattıktan sonra onları cizye vermeye ikna eder. Daha sonra da onlara Allah'ın bir ve kadim olduğunu, ayrıca O'nun Nebî'sinin de doğru olduğunu belirten İslam'a davet mektubu gönderir. Mektubun metnini Ebu'r-Rebî' Muhammed b. el-Leys el-Kâtib el-Kureşî (ö.234/848) kaleme alır. Bu mektubun Tâcu'l-İsfehânî'nin Risâleleri içinde yer aldığını belirtir. Ayrıca İbn Ebî Tâhir'in *el-Mensûr ve'l-manzûm* adlı eserin içerisinde de yer aldığını duyduğunu ifade eder.⁴ Makaleye konu olan bu mektup, ilk olarak 1936 yılında Es'ad Lütüfi Hasan tarafında şerh ve ta'lik edilerek Mısırda "Matba'tü Mustafa el-Bani" tarafından basılmıştır. Daha sonra bu nüsha esas alınmak suretiyle hala hayatta olan Hâlid Muhammed Abduh tarafından tahkik edilerek "Mektebetü'n-nafize" tarafından 2006 da tekrar basılmıştır.

1. Tevhid İnancı

Hârûn Reşîd, Bizans Kralı Kostantin'e gönderdiği İslam'a davet mektubunda öncelikle tevhidi açıklayarak nasıl bir ilaha inandığını açıklar. Hârûn Reşîd'in yaptığı tevhidin tanımı şöyledir: "*Allah'ın ortağı, çocuğu ve benzeri yoktur. Allah azameti ve bütün yönleriyle sınırlı olan mahlûklara benzemez. İzzeti sebebiyle mahlûklar onu göremez. Hiçbir eşyaya benzemez. Bir şeyin kendisine benzetilmesinden yücedir. O, insanların sıfatından yücedir. Hiçbir şey onun gibi değildir. Varlıkların tümü onundur. O, her şeye kadirdir. Vahidu'l-kahhardır. Onun hakkında evham gerçekleşmez.*"⁵

İslam düşünce ekolleri Allah'ın varlığı ve birliği konusunda görüş birliği etmişlerdir. Birçok kelamcı Allah'ın varlığını ve birliğini ispat eden delilleri yazdıkları eserlerde yer vermişlerdir.⁶ Hârûn Reşîd, İslam dinindeki tevhid anlayışını tanımladıktan sonra Kostantin'i Kur'an-ı Kerim'de yer alan ve Hristiyanların tevhid anlayışının yanlışlığına yer veren ayetleri zikrederek İslam dinine davet eder. "*Seni ve seninle beraber bulunan insanları, şuna davet ederim: Sizinle bizim aramızda eşit olan Allah'tan başkasına ibadet etmeyelim, yine ona hiçbir şeyi ortak etmeyelim ve Allah'ı terk edip bir kısmımız bir kısmımızı Rabler edinmeyelim.*"⁷ Bu ayeti iyi düşünmeleri gerektiğini belirtmek sureti ile kendilerine daha kuvvetli deliller getireceğini belirterek şu ayetleri zikreder: "*Sözün en güzelini dinleyip ona tabi olan kullarımı müjdele. İşte onlar Allah'ın hidayete erdirdikleridir ve asıl akıl sahibi olanlar da onlardır.*"⁸ Müslüman düşünürler Kur'an'da belirtildiği gibi Hz. İsa'nın sadece bir peygamber olduğunu savunmuşlardır. Hristiyanların iddia ettiği şekilde İsa'nın ilah olmadığını belirterek, savundukları teslis inancının yanlış olduğunu ve tevhid akidesini bozduğunu savunmuşlardır.⁹

⁴ Kâdî Abdülcebbar b. Ahmed, *Tesbî'tü-delâilî'n-nübüvve*, çev. M. Şerif Eroğlu (İstanbul: Türkiye Cumhuriyeti, Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2017), 162.

⁵ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 11.

⁶ Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Kitâbu't-Tevhîd*, çev. Bekir Topaloğlu (İstanbul: İsam Yayınları, 2002), 69.

⁷ Âl-i İmrân, 3/64.

⁸ ez-Zümer, 39/17-18.

⁹ Muhammed eş-Şehristânî, *el-Milel ve'n-nihal*, çev. Mustafa Öz (İstanbul: Litera

Hârûn Reşîd, Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren delillerin başında yaratılışın geldiğini söyler. Ona göre gökte, yerde ve ikisi arasında bulunan bütün varlıklar, yaratmada benzeri bulunmayan tek bir ilah tarafında yaratılmışlardır. Kur'an-ı Kerim konuyu şöyle açıklar: *"Gökyüzü ve yeryüzünün yaratılmasında, gece ve gündüzün değişmesinde denizde akıp giden gemilerde İnsanların faydasına olan şeyler vardır."*¹⁰ Bu ayeti iyi düşünenler, Allah'ın zikrettiği gök ile yer arasındaki yarattıklarına baktığında onların birbiriyle uyum ve bağlantısını gördüğü gibi, Allah'ın kendilerini yönettiğini de görürler. En küçük yaratıktan en büyüğüne kadar, Allah'ın onlarla olan bağlantısını görür. Yukarıda zikredilen ayet, yaratan ve icat eden ilahın tek bir ilah olduğunu açıklar. Zira onun yarattığı gibi yaratan başka bir varlık mevcut değildir.

Müellif, Kâinata var olan Tanrı-âlem ilişkisi üzerinde durarak bu ilişkinin, insan aklı ile bilindiğini ve duyularla da hissedildiğini belirterek bunun Allah'ın tek bir ilah olduğunu gösterdiğini söyler. Nitekim Allah, yeri insan için yaratmıştır. Yeryüzündeki yaratmayı da sebeplere bağlayarak insanlığın hizmetine sunmuştur. İnsan var oldukça dünyada kalmaya devam edecektir. Onu, insanlar, hayvanlar ve bitkiler için hayat kaynağı yapmıştır. Bitkiler olmadan hiçbir canlının hayatı olmaz, insan için bir faydalanma, hayvanlar için de geçim kaynağıdır. Bitkilerin varlığını da suya bağlamıştır. Bitkiler, yeryüzünden indirilen belli miktarda su ile yetişir. Allah bulutları dilediği gibi yaratır ve rüzgâra boyun eğdirir. Rüzgâr bulutları Allah'ın dilediği yere götürür, onunla yağmur yağdırır.¹¹ Allah bu konuda şöyle buyurur: *"Rüzgârı gönderen Allah'tır. Rüzgârda bulutları hareket ettirir. Bizde bulutları ölü bir yere sürer ve onunla ölümünden sonra yeryüzünü diriltiriz. İşte ölümden sonra diriliş de böyledir."*¹² Allah, rüzgârın yeryüzüne dağılışıyla mevsimleri meydana getirdi. Havanın sıcaklığı ve soğukluğu, onun vasıtasıyla meydana gelir. Rüzgâr olmasaydı, hava durgun olurdu. Bu durumda da öldürücü bir sıcaklık veya soğukluk olurdu. Yine mevsimlerin değişken ve farklı renklerde olması da Güneş ve Ay'ın hareketlerinden kaynaklanır. Gece ve gündüzün meydana gelmesi, takvimin hesaplanması onların hareketlerine göre oluşur. Yörüngelerinde hareket eden bütün yıldız ve gezegenler Allah'ın yarattıklarıdır.¹³ Nitekim Allah şöyle buyurur: *"Rahmanın yaratmasında bir uygunsuzluk göremezsin."*¹⁴

Hârûn Reşîd, tevhidin delilleri ile ilgili şunları söyler: "İnsan Allah'ın varlığına delalet eden delilleri, açık bir şekilde görür. Buna rağmen bunları inkâr etmesi şaşılacak bir durumdur. Yine insan bu delillerde bulunan hikmet, uyum ve düzenin mükemmelliğine şahit olur. Yerde ve gökte olan delillerin varlığı birbirine bağlıdır. Biri olmadan diğeri asla olamaz. Bu deliller apaçık olarak göz önünde durarak Allah'ın varlığına ve birliğine delalet ederek, ona çağırır. Bunlar Allah'ın vahdaniyetine şahitlik

---

Yayıncılık, 2011), 199.

¹⁰ el-Bakara, 2/164.

¹¹ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 13.

¹² Fâtır, 35/9.

¹³ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 13-14.

¹⁴ el-Mülk, 67/3.

ederler.”¹⁵ Nitekim Allah konu ile ilgili şöyle buyurur: “Allah onların eş koştuklarından beridir. Hiçbir şey yaratmayan ve kendileri yaratılan varlıklar olduğu halde Allah’a ortak mı koşuyorlar?”¹⁶

Allah’ın birliğine inanmayanlar, kendi yaratılışları üzerinde tekrar düşünmelidirler. Allah bunların durumunu şöyle açıklar. Şayet onlar gözlerin gördüğü, kulakların işittiği yaratılış hadiselerinin durumunu ve yoktan var etmenin harika safhalarını akıllarını kullanmak suretiyle düşünselerdi, gözleriyle gördükleri insanın yaratılışını ve onu meydana getirenin izlerini anlamış olurlardı.¹⁷

İnsanlar nasıl yaratıldıklarına bakmıyorlar mı? Allah onları yaratırken bir safhadan diğerine taşır. Bir halden diğerine çevirir. Onu basit bir su olan meniden alakaya, alakadan et parçasına, sonra da kemiğe çevirir. Sonunda ruh üflenir. Bir de bakmışsın ki yeni bir yaratma meydana gelmiştir. Sonunda Allah, planlı bir şekilde insanı, anne rahminde bütün azaları bir bütün olarak uyumlu bir şekilde yaratır. İşte bütün bunları yaratan, düzenleyen, takdir eden, içini ve dışını tasarlayan Allah’tır. O, tektir. Ondan başka ilah yoktur.¹⁸

Hârûn Reşîd, Kur’an’ın her türlü yaratılış ile ilgili verdiği örneklerden hareketle âlemdeki varlıkların belli bir amaç için Allah tarafından yaratıldığını savunmuştur. Tarihi süreç içerisinde İslam kelimcileri, Kur’an’ın konu ile ilgili naslarını referans alarak Allah’ın varlığını ve âlemde bulunan bütün varlıkları yarattığını ispat etmeye çalışmışlardır. Kelamcılar Allah’ın varlığı dışındaki varlıkların cevher ve arazlardan meydana geldiğini, aynı zamanda bu araz ve cevherlerin hadis ve mümkün varlıklar olduğunu akli çıkarımlar vb. metotlarla ispat etmişlerdir. Daha sonra da bu cevher ve arazların hudûs ve imkân ile akli çıkarımlarda bulunarak Allah’ın varlığını ve birliğini ispat etmeye çalışmışlardır.¹⁹ Yine kelamcılar hudûs ve imkân delillerinin yansıra, âlemde bulunan bütün varlıkların düzen içerisinde hareket ettiğini belirterek bu varlıkların belli bir amaca hizmet ettiğini savunmuşlardır. Bunun da ancak her şeyi bilen ve kadir olan Allah tarafında yapılabileceğini belirtmişler. Tarihi süreç içerisinde kelamcılar, bu düşüncelerini gaye ve nizam delili adı altında ifade etmişlerdir.²⁰ Müslüman filozoflar ise varlık ile ilgili zorunlu-mümkün ayırımı yapmak suretiyle Allah’ın zorunlu, onun dışındaki varlıklarında mümkün olduğunu söylemişlerdir. Mümkün varlıklardan hareketle Allah’ın varlığını ispat etmeye çalışmışlardır.²¹

¹⁵ Ebi’r-Rebî’, *Risâle*, 14.

¹⁶ el-Arâf, 7/190-191.

¹⁷ Ebi’r-Rebî’, *Risâle*, 14.

¹⁸ Ebi’r-Rebî’, *Risâle*, 15.

¹⁹ Seyyid Şerif Cürçânî, *Şerhu’l-Mevâkıf*, çev. Ömer Türker (İstanbul: TYEKB Yayınları, 2015), 3/10.

²⁰ Muhammed b. Ahmed el-Gazâlî, *el-Hikmetü Fi Mahlukatillahi*, thk. Muhammed Reşîd (Beyrut: Dâru İhyâi’l-ulum, 1978), 15-16.

²¹ M. Cüneyt Kaya, *Varlık ve İmkân Aristoteles’ten İbn Sînâ’ya İmkânın Tarihi* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2011), 281.

Hârûn Reşîd, konu ile ilgili düşüncelerini dile getirerek şöyle der: “Şayet Allah’ın bir ortağı veya onu gözetleyip kontrol eden biri olsaydı, bu durumda Allah’ın yaratmak istediğini engeller, yaratmak istemediğini de yaratırdı. Veya yapmak istediği şeylerin zamanında olmasını erteler, ya da engellerdi. Belki de yaratmadaki ihtilaf sebebiyle vaktinden önce olmasını sağlardı. Yaratılıştaki meydana gelecek ihtilaf yerdeki ve gökteki nizamın bozulmasına sebep olurdu. Böyle bir durumda kargaşa meydana gelir, her ilah, yarattıklarıyla yok olup giderdi.”²² Ancak batıl olanlar, Allah’ın birliğini kabul etmediler. Nitekim Allah onların bu iddialarını yalanlayarak şöyle buyurdu: “Hayır biz onlara gerçeği getirdik, ancak onlar yalanlamaktadır. Allah hiçbir şekilde çocuk edinmemiştir. Onunla beraber başka bir ilah yoktur. Şayet olsaydı, her ilah yaratmış olduklarını yanına alır, biri diğerine üstünlük kurmaya çalışırdı. Allah sizin vasıflandırdıklarınızdan beridir.”²³

Kelamcılar, Allah’ın sayı yönü ile değil, ortağı olmama yönü ile tek olduğunu savunmuşlardır. Bölünme, doğum veya başka yolu ile çoğalmak suretiyle her hangi bir ortağının olmayacağını, hiçbir şekilde kendisi dışındaki varlıklara benzemediğini ve daima var olduğunu ve var olmaya devam edeceğini çeşitli metot ve yöntemlerle ispat etmeye çalışmışlardır.²⁴

3. Hz. Muhammed’in Nübüvvetini İspat Eden Deliller

Hârûn Reşîd, Kostantin’e gönderdiği mektupta üzerinde en fazla durduğu konuların başında Hz. Muhammed’in nübüvvet iddiasını doğrulayan deliller gelmektedir. Müellif, Hz. Peygamber’in nübüvvetini teyit eden birçok delilin var olduğunu belirtir. Ona göre bu delillere Hz. Muhammed döneminde yaşayan çok sayıda insan şahit oldu ve kendilerinden sonra gelenlere aktardılar.²⁵ Delil olarak zikredilen konular, daha çok Kur’an-ı Kerim’in verdiği bilgilerden hareketle nübüvvet, akıl ile ispat edilmeye çalışılmıştır. Hz. Peygamberin, şahsiyeti, yaşayışı, uygulamaları ve gaybi konularla ilgili verdiği bilgilerin birçok delili içerisinde barındırdığını vurgulamıştır. Ayrıca Risale, çok öz olarak Hz. Peygamberin az sayıdaki hissi mucizelerine ve Ehl-i kitab’ın “Beşâirü’n-nübüvve” ile ilgili verdiği bilgilere de delil olarak yer vermiştir. Müellife göre, Hz. Muhammed’in nübüvvetini ispat eden delilleri şöyle sıralamak mümkündür.

1. Şeytan ve cinlerin gökten haber almaları yakıcı gök taşlarıyla engellenmiştir. Müellif, Peygamberlerin gelmediği fetret dönemlerde Şeytanların, Dünya semasına çıkarak, ruhlar âleminde olup bitenleri dinleyerek edindiği bilgiyi Kâhinlere getirdiğini, onların da kendilerine getirilen bu doğru bilgiyi, gerçek olmayan bilgilerle

²² Ebi’r-Rebî’, *Risâle*, 14.

²³ Mü’minûn, 23/90-91.

²⁴ Ebû Hânife Numan b. Sabit, *İmâm-ı Azam’ın Beş Eseri*, çev. Mustafa öz (İstanbul: y.y.,1981), 66.

²⁵ Ebi’r-Rebî’, *Risâle*, 19.

karıştırarak insanlara bu bilgiler kendininmiş gibi anlatmışlar.²⁶ Bu yolla Kâhinler, insanlar üzerindeki hâkimiyetlerini güçlendirmişlerdir.

Hârûn Reşîd, Hıristiyanlarında cinlerin gökteki bilgiyi dinlemeye kadir olduklarını ve Şeytan'ında bilgi hırsızlığı yapabildiğini ve gökyüzünde oturma imkânı olduğuna dair kesin bir bilgiye sahip olduklarını belirtir. Yapılan bu bilgi hırsızlığı, Hz. Süleyman döneminde de devam etmiştir.²⁷

Kur'an-ı Kerim'in verdiği bu bilgiden hareketle Müellif, cinler ve şeytanların bilgi hırsızlığı engellenerek batıl haberlerinin önüne geçildiğini söyler. Ayrıca bu korunma ile Kur'an-ı Kerim'e herhangi batıl bir şeyin karışmasına da engel olunmuştur. Bu korunma sayesinde kehanet ve sihir de sona ermiştir.²⁸ Şeytanlar bu tedbirleri hayretle karşılayarak nedenini öğrenmek istediklerinde Hz. Muhammed'in elçi olarak gönderildiğini anladılar. Müellif, Kur'an-ı Kerim'in verdiği bu bilgi ile Hz. Muhammed'in nübüvvetini ispat eden apaçık bir mucize, işaret ve önemli bir delil olduğunu söyler.²⁹

Müellife göre bu bilgi, kesin bir mucize ve mevcut olan açık bir delildir. Bu olay, sonrakine dayanmayan öncekine ihtiyaç duymayan kendisi ile kaim müstakil akli bir delildir. Hârûn Reşîd'e göre Kur'an-ı Kerim'in yıldızlarla ilgili verdiği bilginin delil olmadığına dair iddiayı ispatlayacak hiçbir delil yoktur. Ayrıca bu konuda şüphe edilecek bir durum da yoktur. Müellif bu delilin kesin olduğunu şu sözlerle ifade eder:

*"Çünkü geçmiş zamanda da yıldızlar atılıyordu. Yıldızların atılması yalanlanamaz zira gökyüzünün her tarafı yıldızlarla doludur. Şayet yıldızlar; kuvvetli bir delil, önemli bir hüccet, kesin bir delalet, parlak bir alamet, açık bir işaret, kesin bir şahadet, adil bir delil, açık bir haber, Müşriklerin boş sözlerini iptal eden ve münafıkların tereddütlerini gideren bir delil olmasaydı, Nebi bu konuya büyük önem vermezdi. Ve Kur'an-ı Kerim'in hiçbir ayetinde de zikredilmezdi."*³⁰

Hârûn Reşîd, Kur'an-ı Kerim'in verdiği bu bilgiyi Hz. Muhammed'in Arap kabilelerini korkutmak ve dönemin bilginlerine karşı mücadele etmek için kullandığı, şeklindeki iddiaların da geçersiz olduğunu belirtir. Zira Araplar ve bilginler, Hz. Muhammed'e açık bir şekilde düşmanlık ederek mücadele ettiler. Onunla tartıştılar, ancak bu konu ile ilgili ona açık bir şekilde cevap ta vermediler ve inkâr da edemediler.³¹

Yıldızların kaymasını, erken dönem kelimcileri nübüvvetin bir delili olarak görmüşlerdir. Nitekim Câhîz, yıldızların kayması konusuna geniş bir şekilde yer vermek suretiyle bu hadisenin, Hz. Muhammed'in nübüvvetine delâlet ettiğini kabul eder. Câhîz, yıldızların kaymasının İslam'dan önce görülen bir hadise olmasının uzak

²⁶ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 19.

²⁷ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 32.

²⁸ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 19.

²⁹ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 19.

³⁰ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 29-30.

³¹ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 30.

bir ihtimal olduğunu belirtir. Cahiliye döneminin şairlerinden olan İmru'u'l Kays, Kinâne ve Züheyr gibi şairler, yazdıkları şiirlerde yılan, akrep, kirpi, vb. yeryüzünde yürüyen bütün canlıları teşbihlerinde yer vermişlerdir. Şayet yıldızların kayması gözleriyle gördükleri bir hadise olsaydı, şiirlerinde buna da yer vermeleri gerekirdi. Eski acemlerin kitaplarında İslam'dan önce yıldızların kaydığı ile ilgili iddiaların doğruluğunu teyit edecek bir delil olmadığını söyler. Zira bu tür iddialar, İslam döneminde nakledilmişlerdir. Özellikle İslam düşmanları, nübüvveti inkâr etmek ve Müslümanları şüpheye düşürmek için bu yola başvurmuşlardır.³² Ayrıca Kâdî Abdülcebâr (415/1025) yazdığı *Tesbîtu Delâilî'n-Nübüvve* adlı eserinde daha önce kaymayan bazı yıldızların Hz. Muhammed'in nübüvvetinin delili olarak kaydığını, Arapların yıldız ilmini bildikleri halde buna itiraz edemediklerini söyler.³³

2. Hz. Muhammed, bütün Araplara peygamber olarak gönderildi. Hz. Peygamber bu dönemde yalnızdı, kovulmuştu, kaçaktı, yardımsızdı, bilinmiyordu, cefalıydı, putlara itaat etmiyordu, onlara iftira atmakla itham ediliyordu, dinlerini terk ettiğini söylüyorlardı. Asabiyet ve cahiliye asabiyetine davet eden Müşrik Araplar, herkesi ona karşı düşmanlık etmeye çağırıyorlardı. Amaçları farklıydı. Müşrikler, haksız yere kan akıtıyor, kadınları öldürüyor, haram olan şeyleri helal kılıyorlardı. Hz. Muhammed, sevgi ile onları davet etti, kalplerini birleştirdi, ellerinden tuttu, bir kelimede ittifak etmelerini ve aynı amacı paylaşmalarına vesile oldu. Onun sayesinde birleşen bir grup, itaat eden bir ordu oldular. Bunu, kendilerine atalarından bir mal ve sultanlık miras kalmadan yaptılar.³⁴

Bütün bunları, Hz. Muhammed'in aklının gücü ile yapması mümkün değildir. Aksine o, bütün bunları Allah'ın kendisine indirdiği vahiy ile yapmıştır. Şayet Hz. Muhammed nübüvvet iddiasında doğru olmasaydı, bütün insanlar onu terk ederdi. Yalanı bütün insanlar tarafından bilinirdi. Özellikle de yakınında bulunan ve ona haset edenlerin saldırısına uğrardı. Onunla mücadele etmek için konu ile ilgili şüpheli buldukları her şeye tutunurlardı. Bunlarla, onu suçlayıp düşmanlık ederek inkâr ederlerdi. Zira onların düşman olduğunu Kur'an-ı Kerim şöyle buyurur: "*Bilakis onlar düşmanlık eden bir kavimdir.*"³⁵ Allah bu sözü, sadece Hz. Muhammed'in düşmanı olan Müşrikler için söyledi.³⁶

3. Hz. Muhammed'in nübüvvetini kabul etmeyenlerden bazıları onun için şöyle dediler. Onun kalbi diğer insanlara nispetle hayata daha fazla bağlı olduğu için geçmiş asırlarda unutulmuş hikâyeleri ve gaybi olan bilgileri öğreniyordu. Onun hayali ve düşüncesi daha genişti, incelemeyi seviyordu ve hızlı öğreniyordu. Anlattıkları şeyleri vahiy ile değil, sahip olduğu bu özellikleri sayesinde öğrenip anlatıyordu.

³² Ebû Osman Amr b. Bahr el-Câhiz, *Kitabü'l-heyevan*, thk. Abdusselam Muhammed Hârûn (Mısır: Mektebetü Mustafa el-Bâbî ve evlâduhu, 1965), 6/ 264-280; Kâdî Abdülcebâr, *Tesbîtu-delâilî'n-nübüvve*, 150-152.

³³ Kâdî Abdülcebâr, *Tesbîtu-delâilî'n-nübüvve*, 142.

³⁴ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 21.

³⁵ ez-Zuhruf 43/58.

³⁶ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 22.

Hârûn Reşîd, bu iddianın birçok yönü ile yanlış olduğunu belirtir. Şayet bir öğretmeni olsaydı, her öğrencinin öğretmeni bilindiği gibi onun öğretmeni de bilinirdi. İlim öğrenmenin safhaları vardır. Bunlardan biri, bilinmese de diğeri bilinirdi. Kişinin yakınları, kişiyi bu ilmi derecelerle vasıflandırır. Komşuları ve kabilesi bu durumu bilir. Kendisi de bu vasıfla meşhur olurdu. Hz. Muhammed'in başkasından ilim öğrendiği ile ilgili bilgi, yakınlarınca bilinmiş olsaydı, Allah ona, şunu söylemeyi emretmezdi. "Daha önce aranızda bir ömür kaldım. Size Kur'an'dan bir şey okumadım. Aklınızı kullanmıyor musunuz?"³⁷ Şayet iyi düşünselerdi, Hz. Muhammed'e bunları öğretenin, kendilerinden başka bir millete mensup olduğunu bilirlerdi. Zira Hz. Muhammed Mekke'li olanlara muhalifti ve eleştiriyordu. Onların çirkin söz ve davranışlarını onlara hatırlatıyordu. Atalarının yaptıklarını da ayıplıyordu. Şayet Hz. Muhammed'in öğretmeni Hıristiyan, Yahudi veya Mecusi olsaydı, onu kendi dinine davet ederdi. Şayet öğretmeni olmasaydı, kendiliğinden hidayet hakikatini, aklının kuvveti ile bilmesi mümkün olmazdı. Ya da öğretmeni şeytan olsaydı, akıl sahiplerini sözlerle, âlimleri mantıkla ikna edemezdi. Hz. Muhammed'in sözleri ve kendisine bildirilen vahiyden hareketle onun Allah'ın elçisi olduğundan eminiz. Zira Allah'ın sözü birçok yönü ile insanın sözünden ayrıdır.³⁸

4. Hz. Muhammed'in birçok harikası vardır. Ağaç çağrıldığında geldi, git denildiğinde yerine geri döndü. Sahibinden zulüm gören deve şikâyetçi oldu. Buna benzer örneklerden biri de kurdun konuşmasıdır. Bunlara benzer birçok örnek vardır. Bu tür haberler üzerinden çok zaman geçmedi.³⁹

Hârûn Reşîd'in delil olarak bir cümle ile zikrettiği Hz. Peygamber'e nispet edilen bu hissi mucizeler, ilk dönem hadis kaynaklarında geçmez. Bu tür haberler daha çok üçüncü asrın ikinci yarısından sonra telif edilen bazı hadis kitaplarında yer alırlar. Müellif, bu rivayetlerin halk arasında yaygın olduğunu belirtir.⁴⁰ Bu tür rivayetler ahad haberler olduğu için bunlar üzerinde inanç esası oluşturmak mümkün değildir.

5. İnkârcılar, Hz. Muhammed'in insanları aldatan zeki bir kâhin ve sihirbaz olduğunu iddia etiler. Hâlbuki hiçbir sihirbaz az yemekle ve su ile insanların açlığını ve susuzluğunu gideremez. Sihirle yemek ve su insanın karnına girmez. Her infaflı insan sihirbazın yaptığı işin aldatmaya dayandığını bilir. Yine her düşünen insan, Hz. Muhammed'in sihirbaz olmadığını da bilir. Şayet kâhin, sihirbaz ve Nebi'nin durumları, aynı olsa bu durumda Nübüvvetin delilleri ve Allah'ın ayetleri batıl olur, nübüvvet yalanlanır, Hz. İsa'nın harikaları da nübüvveti de batıl olurdu.⁴¹ Araplar cahiliye döneminde inanç ve kültürel olarak yarı ilahlaştırdıkları kâhin ve sihirbazların etkisi altında idiler. Onlar, şeytanların kâhin ve sihirbazları eğittiklerini

³⁷ Yunus, 10/16.

³⁸ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 24.

³⁹ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 25.

⁴⁰ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 39.

⁴¹ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 25.

düşünüyorlardı.⁴² Hz. Muhammed de vahiy aldığı ve kendisine tabi olmaları gerektiğini söyleyince onlardan bazıları, onun da kâhin ve sihirbazlardan biri olduğunu düşünmüşlerdir.

6. Hz. Muhammed ümmi olduğu, yazı yazmayı bilmediği, Kur'an-ı Kerim'i ezberlediği ve unutmadığı halde Mülhitler, onun diğer insanlardan daha fazla yazı yazmayı bildiğini, çok zeki olduğunu ve gündüzleri yazı yazdığını, geceleri de öğrendiğini iddia etiler. Şayet durum onların dediği gibi olsaydı, yazı malzemelerini ve yaptığı eğitimi insanlardan gizleyemezdi. Bu durumu ne ailesinden ne de kavminden gizleyemezdi. Hâlbuki O, çok akıllı, çabuk ezberleyen ve unutmayan biriydi. Ona peş peşe sureler geldi. En büyük kitabın sahibidir. Ayrıca Allah unutmamak amacıyla dilini hareket etmekten men ettiği gibi kendisine bildirdiklerini de unutmuyordu. Allah, Kur'an'ın toplanmasına kefil olduğunu bildirerek şöyle dedi: *"Biz onu sana okuyacağız. Sende unutmayacaksın."*⁴³ Böylelikle Hz. Muhammed kendisine bildirilen vahyin bir harfini dahi unutmadı.⁴⁴ Allah, Kur'an-ı vahiy edenin kendisi olduğunu, istemedikçe ondan hiçbir şeyi unutmayacağını bildirerek, kendisinin gizli-açık her şeyi bildiğini, uygun olan ve kolay olan yolu nasip edeceğini bildirmiştir.⁴⁵

7. Arap olan ve olmayan Mülhidler, Hz. Muhammed'in Kur'an-ı Kerim'i başkasından öğrendiğini iddia ettiler. Allah, bu eleştiri ve iddiaların asılsız olduğunu insanlara göstermek için Hz. Muhammed'i ümmi olarak gönderdi. Onun bu vasfı nübüvvetine delil oldu. Müşrikler haset ettikleri için bu iddiaları kullanarak onunla mücadele ettiler. Müşrikler, Nebi'nin nübüvveti ile ilgili delilleri bilmiyorlardı. Bunları bilenler (Yahudi ve Hıristiyanlar) da bu delilleri onlardan gizlediler. Mekkeliler, şayet Hz. Muhammed küçük veya büyükken başkasından bu Kur'an-ı öğrenmiş olsaydı, bunu bizden gizleyemezdi. Gerçekten Hz. Muhammed Kur'an-ı başkalarından öğrenmiş olsaydı, bu durum çevresindeki akrabalar ve beraber ders gördükleri arkadaşları arasında bilinirdi. Allah kendisine şunu bildirdiğinde *"Daha önce kitap okumayı ve sağ elinle yazı yazmayı bilmiyordun."*⁴⁶ Önce yakınları ve arkadaşları ona itiraz ederlerdi. Gelen vahyi, kendilerine mal etmeye çalışırlardı. Böyle bir durumda Hz. Muhammed, bu gizli bilginin yakın çevresinden çıkarak insanlar arasında yayılmasından korkardı. Ona iman edenler ondan uzaklaşırdı. Nübüvvet iddiası da böylelikle batıl olurdu.⁴⁷

8. Hz. Muhammed yüce bir ahlaka sahipti. Allah, onu bütün huylarla terbiye etmişti. Kur'an-ı Kerim'de ona cömert olmayı ve cömertliğe teşvik etmeyi emretti.

⁴² Ebu Muhammed Abdülmelik İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, çev. Abdülvehhab Öztürk (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2016), 1/ 288-289.

⁴³ el-A'lâ, 87/6.

⁴⁴ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 25-26.

⁴⁵ İzzet Derzeze, *Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri*, çev. Şaban Karataş (İstanbul: Ekin Yayıncılık, 1998), 1/ 135.

⁴⁶ el-Ankebût, 29/ 48.

⁴⁷ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 26.

Ahlakı ile ilgili beşerin ona husumet besleyeceği bir şey yoktur. Onu inkâr edenler, Hz. Muhammed'in vahiy sayesinde değil, akli ile güzel bir ahlaka sahip olduğunu ve bu sayede başardığı şeyleri yaptığını iddia etmişlerdir. Onlara göre Nebi dünyalık menfaat elde etmek için böyle davranmıştır. Hz. Peygamber'in dünyaya önem vermemesi onları yalanlamaktadır. Yine hak ve hukukun uygulamasında kendisini asla muaf tutmadı. Diğer bütün işlerde kendini diğer Müslümanlarla eşit gördü. Otoriter bir lider de değildi. Bilakis alçak gönüllü bir peygamberdi. Allah'tan en çok korkanıydı. Ondanda daha iktisatlı davranan biri yoktu. Zevkine asla düşkün değildi. İçki içmeyi ve ipek kumaş giymeyi yasakladı. Günlerin çoğunu ibadet etmekle geçirirdi.

İnkârcıların diğer bir iddiası şöyledir. Hz. Muhammed kabilesini ve kavmini liderliğe hazırlamak istedi, yoksa hiç kimse onun katlandığı eziyetlere katlanmazdı. Şayet böyle bir iddiası olsaydı, kendisi züht hayatı yaşarken kavmi için nasıl böyle bir şeyi düşünür. Hz. Peygamber kavmi ile önce nasıl savaşır, sonra da onları iktidara getirir. Şayet ailesini ve kavmini iktidara taşımak isteseydi, hükümsüz bırakılmayacak bir akit veya belge yazıp verirdi. Kuvvetinin zirvesinde iken ailesine elinden çıkmayacak büyük bir mülk hazırlardı.⁴⁸

İlk dönemden itibaren İslam kelamcıları, Hz. Muhammed'in sahip olduğu güzel ahlakın, onun nübüvvetini ispat eden önemli bir delil olduğunu söylemişlerdir.⁴⁹ Hz. Peygamber'in sahip olduğu güzel ahlakı, Kur'an-ı Kerim de teyit etmiştir. Onun hem dostları hem de düşmanları sahip olduğu güzel ahlakını takdir etmişlerdir.

Mülhidlerin diğer bir iddiası da şudur: Onlara göre Hz. Muhammed vahiy ile değil aklın gücü ile zor kullanarak insanların kendisine boyun eğmesini sağladı. Bu iddia an açık yalanlardan biridir. Şayet insanlar Hz. Muhammed'in tek bir yalanını tespit etmiş olsalardı, ona tekbir kişi dahi iman etmezdi. İman etmiş olanlar da onu yalnız bırakırlardı. Şayet bir tek batıl ile amel etmiş olsaydı, ondan sonra yaptığı doğru ameller de onu kurtarmazdı. Muhammed güç kullandı, insanları zorla kendisine boyun eğdirdi iddiası da doğru değildir. Zira Müslümanların sayıları az olduğu halde çoğunlukta olan müşriklere zor kullanarak boyun eğdirmesi mümkün değildir. Onlar isteyerek, ikna olarak, Müslüman olup itaat ettiler.⁵⁰ İnkârcıların bu iddiası gerçeği yansıtmıyor. Zira Müslümanlar, dinlerini anlatırken dışardan herhangi fiili veya dolaylı bir yardım almış değildirler. Üstelik İslam'ı önce kabul edenler de toplumun aristokrasi kesimi değil, yoksul ve fakir olanlardı. Dolayısıyla Müslümanların zor kullanarak Mekke'de dinlerini yaymaları mümkün değildir.

9. Hz. Muhammed'in nübüvvetini teyit eden delillerden biri de şudur. Hz. Peygamber Şam'dan dönmekte olan kervanı hedef alarak çıktığında Müşrikler, kuvvetli bir ordu ile kervanı korumak için Bedir'e geldiler. Kervan yolunu değiştirmek suretiyle baskından kurtulmuş, Müslümanlar ise Müşriklerin kuvvetli ordusuyla

⁴⁸ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 27.

⁴⁹ Ebû Osman Bahr b. Amr el-Câhîz, *Resâilü'c-Câhîz*, şrh. Ali Ebu Mülhim (Beyrut: Dâr ve Mektebetü'l-Hilâl, 2002), 3/156-157.

⁵⁰ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 28.

savaşmak zorunda kalmışlardı. Allah, Müslümanları kervan veya Müşriklerin ordusunu vaat ederek yola çıkarmıştı. Müslümanlar Müşriklerin ordusu ile savaşmayı kerih görüyorlardı. Allah ise onların kökünü kazımak istiyordu. İlk çatışmalardan önce Allah şöyle buyurdu: *“Onlar yenileceklerdir ve arkalarını dönüp kaçacaklardır.”*⁵¹

Hangi delil bu delilden büyük olabilir. Şayet Hz. Muhammed'in söylediğinin tersi meydana gelmiş olsaydı, Müslümanların tümü onu inkâr ederek savaştan ayrılırlardı. Allah Müslümanları meleklerle destekleyeceğini ve savaşı Müslümanların kazanacağını Müşriklerin ise yenileceklerini söyledi. Şayet durum söylenenin dışında olsaydı, Hz. Muhammed inandırıcılığını yitirirdi. Yoksa sizler Hz. Muhammed'in kendi ordusunun çok güçlü olduğunu, bu güçle galip geleceğini bildiğini iddia etmeniz doğru değildir. Zira Allah konu ile ilgili şöyle buyurur: *“Nasıl ki, Rabbin seni hak uğruna evinden çıkarmıştı. Müminlerden bir grup ise bu konuda kesinlikle isteksizdi. Gerçek apaçık ortaya çıktıktan sonra, sanki göz göre göre ölüme gidiyorlarmış gibi seninle tartışıyorlardı.”*⁵² Ne Hz. Muhammed ne de başkası, bu durumu haber verip sonra da bunun Allah'tan olduğunu söylemedi. Şunu söylemeniz mümkün değildir. Hz. Muhammed ordusunun güçsüzlüğünü ve karşı tarafın da çok güçlü olduğunu bilmesine rağmen ordusunu savaşa teşvik etmek için onları zaferle müjdeledi. Böyle bir durumda haber verdiğinin tersi olma ihtimali vardı, şayet tersi olsaydı, nübüvvet davası batıl olurdu. Doğruluğunu teyit eden diğer deliller de batıl olurdu.⁵³

10. Yine bu savaşta, Hz. Muhammed bir avuç toprak aldı ve Müşriklere doğru attı. Atılan bu toprak sadece onların gözlerine ve burunlarına girdi. Yenilmiş olarak savaştan ayrıldılar.⁵⁴ Bazı âlimleri bu hadisenin gerçek olduğunu ve Hz. Muhammed'in nübüvvetini ispat eden deliller arasında yer aldığını söylemişlerdir.⁵⁵ Bu tür haberler ilk dönem kaynaklarda yer almayan ahad haberlerdir.

11. Hz. Muhammed'in en açık delillerinden biri de hem Arapları hem de Acemleri yenmiş olmasıdır. Allah, Hz. Peygambere şöyle söylemesini emretti. Şayet Arap kabileleri size karşı birleşecek olurlarsa bozguna uğrarlar. Kur'an-ı Kerim bu durumu şöyle ifade eder: *“Onlar, farklı gruplardan meydana gelmiş bozguna uğrayacak bir ordudur.”*⁵⁶ Verilen bu vaat üzerinde çok uzun bir zaman geçtikten sonra Hendek savaşında Müslümanlar hendeğin arkasında kuşatıldılar. Müslümanlar az, çaresiz ve güçsüzdüler. Allah onların durumunu şöyle diyerek ifade eder: *“Hani onlar size hem üst hem de alt tarafınızdan gelmişlerdi. Gözler yerinden fırlamış, yürekler ağza gelmişti. Allah hakkında çeşitli zanlarda bulunuyordunuz. İşte o gün Müslümanlar denendiler ve çok sarsıldılar.”*⁵⁷ Müslümanların içerisinde bazıları da evlerinin

51 el-Kamer, 54/45.

52 el-Enfal, 8/5-6.

53 Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 33.

54 Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 33.

55 Ali b. Rabben et-Taberi, *Hz. Muhammed'in Peygamberliğinin Delilleri*, çev. Fuat Aydın (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012), 31.

56 Sâd, 38/11.

57 el-Ahzab, 33/10-11.

savunmasız olduğunu söyleyerek kendilerine izin verilmesini istediler. Allah şöyle diyerek onların doğru söylemediğini dile getirir: *“Oysa evleri savunmasız değildi. Onlar ancak firar etmek istiyorlardı.”*⁵⁸ Kuşatmaya katılan düşman orduları ise Müslümanları öldürüp köle edinmek istiyordu. Böyle bir durumda Hz. Muhammed Müslümanlara bazı gaybi bilgiler vererek onların muzaffer olacağını bildirdi. Böyle zor bir durumda Hz. Peygamber Müslümanların, Rumları ve Farsları yeneceklerini ve mülklerine mirasçı olacaklarını söyledi. Kur’an, Hz. Peygamberin bu söylediklerini şu sözlerle teyit eder: *“Allah, sizden iman edip salih amelleri işleyenlere, kendilerinden öncekileri hâkim kıldığı gibi onları da yeryüzünde hâkim kılacağını, onlar için razı oldukları dinlerini iyice yerleştireceğine, Yaşadıkları korkunun ardından kendilerini mutlaka güvene kavuşturacağına dair vaatte bulunmuştur. Onlar bana ibadet eder ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar.”*⁵⁹ Bu müjdeler karşısında bazı insanlar her taraftan kuşatıldığımız halde biz mi Şam’ın saraylarını alacağız, Kısra’nın mülkünü yerle bir edeceğiz, dediler. Kur’an Münafıkların bu sözlerini şöyle dile getirir. *“Allah ve Resulü sadece boş bir hayal vaat etmiştir.”*⁶⁰ Müminler ise Allah ve Resulüne inanarak şöyle demişlerdir. *“Bu durum Allah ve Resûlünün bize vaat ettiği şeydir. Allah ve Resulü doğru söylemiştir. Bu durum sadece onların imanını ve teslimiyetini artırmıştır.”*⁶¹ Hz. Peygamber bu sıkıntılı halde Allah’a yalvararak dua etti. Allah kuvvetli olan bu inkâr ordusunun üzerine yerden bir fırtına, gökten de bir ordu gönderdi. Çadırlarını parçaladı, yemeklerini uçurdu. Gözlerine toprak, kalplerine de korku girdi. Evlat babayı, baba evladını soramıyordu. Allah bütün bunlarla söylediklerini tasdik etti ve vaadini gerçekleştirdi. Kur’an, Allah’ın Müminlere olan bu nimetini şöyle ifade eder. *“Allah’ın size olan nimetini hatırlayın. Hani ordular üzerinize gelmişti. Biz de onların üzerine bir rüzgâr ve görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah yaptıklarınızı görmektedir. Zira onlar hem üst hem de alt tarafınızdan üstünüze gelmişlerdi. Zira gözler kaymış ve yürekler ağza gelmişti. Siz de Allah hakkında farklı zanlarda bulunuyordunuz.”*⁶² Ve yine Allah şöyle buyurdu: *“Allah, inkâr edenleri, hiçbir hayır elde etmeksizin kin ve öfkeleriyle geri çevirdi. Allah, savaşta müminlere kâfi geldi. Allah kuvvetli ve güç sahibidir.”*⁶³ Allah, Müslümanların gözleri ile gördüklerini kendilerine en güzel şekilde anlatmış oldu.⁶⁴

12. Hz. Muhammed’in nübüvvetine delalet eden en açık delil vahiy almasıdır. Söylediği şeyleri vahiy ile söylemesidir. İslam dinini tebliğ etmeye başladığında şöyle söylemiştir. Allah benim dinimi diğer tüm dinlere üstün kılacaktır. Kuran-ı Kerim konu ile ilgili şöyle buyurur: *Müşrikler kerih görseler de dinini diğer bütün dinlere*

⁵⁸ el-Ahzab, 33/13.

⁵⁹ en-Nûr, 24/55.

⁶⁰ el-Ahzab, 33/12.

⁶¹ el-Ahzab, 33/22.

⁶² el-Ahzab, 33/9-10.

⁶³ el-Ahzab, 33/25.

⁶⁴ Ebi’r-Rebî’, *Risâle*, 35-36.

üstün kılmak için Nebi'sini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur.⁶⁵ Allah'ın vahiy ile gönderdiği Nebi'sini desteklemesi onun iddiasında doğru olduğunu teyit eder.⁶⁶

Kişi köklü bir krallık ailesinden gelmiyorsa, egemen birinin gözetiminde yetişmemişse ve daha önce konu ile ilgili bir eğitimde görmediği halde Kısra'nın orduları, Rum topluluğu, Türk hükümdarları, Müşriklerin liderleri, Yemen kralları ve diğer milletlerin kahramanları hakkında doğru bilgiler vermesi harika bir durumdur. Hz. Muhammed dinini anlattığında tek, zayıf ve fakir iken; vahyin sonunda büyük bir zafer, kuvvet, üstünlük ve yükseliş elde etti. Aynı durumda aynı başarıyı sağlayan başka bir insan var mıdır diye araştırdığımızda kimseyi bulamıyoruz.⁶⁷

13. Hz. Muhammed'den sonra nebi, Kur'an-ı Kerim'den sonra da ilahi bir kitap gelmeyecektir. Ancak Hıristiyanlar İsa'dan sonra bir nebi, İncil'den sonra da bir ilahi kitap gelmeyecektir diyemezler. Çünkü hem kitaplarında hem de peygamberlerinin sözlerinde kendisinden sonra bir peygamberin geleceği haberi verilmiştir.

Hz. Muhammed'in nübüvvetini ispat eden en açık delillerden biri de şudur. Hz. Muhammed kendisine verilen vahiyden daha fazlasını açıkladı. Nübüvvetini Yahudi ve Hıristiyanlara haber verdiğinde onlar, Tevrat ve İncil'deki kendi vasıflarını anlamadılar. Ancak âlimleri bir araya gelip kitaplarındaki bilgileri müzakere edince Hz. Muhammed'in ismini ve vasıflarını öğrendiler. Hz. Muhammed'i, çocuklarını tanıdığı gibi tanıdılar. Öyle ki Yahudilerden bir grup, kendilerine gelecek bir nebi ile Arapları tehdit ettiler. Ancak gelen Nebi, kendilerinden gelmeyince kıskançlıklarından dolayı önceki tutumlarını değiştirerek Allah'ın elçisini inkâr ettiler. Onlardan bir grup ise Tevrat'taki nübüvvetle ilgili bilgiye dayanarak Müslüman oldular. Hz. Peygamber'in ismini, sıfatlarını ve alametlerini inkârcılara açıkladılar. Bu nedenle Allah şöyle buyurarak İsrail oğullarını Araplara karşı delil kıldı. "İsrail oğullarının onu bilmesi onlar (müşrikler) için bir delil değil mi?"⁶⁸ Allaha yemin olsun bu durum Hz. Muhammed'in nübüvvetini ispat eden büyük bir delildir.⁶⁹ Allah bunu Araplara karşı Hz. Muhammed'in delili olduğunu şöyle diyerek kitabında zikretti: "De ki ona ister inanın, ister inanmayın daha önce kendilerine ilim verilenler, Kur'an kendilerine okunduğunda yüz üstü secde ederler. Rabbinizin şanı yücedir. Rabbinizin va'di gerçekleşecektir derler."⁷⁰ Allah Muhammed'in nübüvvet iddiasında doğru olduğunu söyledi. Onun ismi ve vasıfları Tevrat ve İncil'de mevcuttur. O sadece Nebi olduğu için açık bir hakikat ve nur üzerindedir. Nasıl Tevrat ve İncil'den yalan delil getirir. Ehl-i kitabın kendisini tasdik etmesini delil getirerek Arapları İslam'a davet etmek istemesine rağmen Ehl-i kitaba nasıl batıl isnat eder.⁷¹

65 es-Saf, 61/9.

66 Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 37.

67 Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 38.

68 eş-Şu'arâ 26/197.

69 Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 40-41.

70 el-İsra 17/107-108.

71 Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 41.

Hız. Muhammed sadece onlarla tartışmak için yalan ve batıl olan delilleri onların durumuna karşı delil olarak getirmedir. Bilakis Allah nebi göndereceğini vaat etti. Hız. Muhammed'i elçi olarak göndererek vadini gerçekleştirdi. Hız. Muhammed'de bu durumu onlara karşı delil olarak getirdi.⁷² Şayet Hız. Muhammed nebi değil de bir sahtekâr olsaydı, önceki Nebiler onun hakkında uyarılarda bulunurlardı. Böylece vermesi muhtemel zararları azaltır ve sahip olduğu kararlılığını da zayıflatırlardı. Önceki kitapları bilenler ile doğru yorum yapan akıl sahipleri, Hız. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğunu bilirler.⁷³

14. Vahyin ayetleri, Hız. Muhammed'in nübüvvetinin en açık delillerindendir. Zira O, kendiliğinden hiçbir dini emir tayin etmedi. Ve yine Allah'ın hükmünden önce hiçbir hüküm vermedi. Allah indirdiği kitapta onun nefsinde düşündüğü gizli şeyleri zikretti. Onu terbiye etmek ve ondan sonra iman edenleri bu konuda haberdar etmek için şöyle buyurdu: *"Zira sen Allah'ın kendisine nimet bahşettiği, senin de iyilikte bulunduğun kimseye, eşini boşama, Allah'tan kork diyordun. İçinde, Allah'ın ortaya çıkaracağı şeyi gizliyor ve insanlardan çekiniyordun. Oysa Allah kendisinden çekinmene daha layıktır."*⁷⁴

4. Beşâirü'n-Nübüvve

Hârûn Reşîd, Tevrat ve İncil'de Hız. Muhammed'in nübüvvetini müjdeleyen birçok delilin mevcut olduğunu söyler. Ona göre Allah göndereceği nebinin delillerini de muhafaza etmiştir. Söz konusu bu delillerin bir şekilde değişikliğe uğraması mümkün değildir. Bu delillerin herkes tarafından doğru bir şekilde anlaşılmasının sebebi, Yahudi ve Hıristiyanların kitaplarını tevil ve tefsir ederken yapmış oldukları tahrifattır.⁷⁵ Hârûn Reşîd, konu ile ilgili bazı delilleri şöyle sıralamıştır.

1. Hız. İsa havarilere şöyle demiştir: *"Ben gidiyorum size kendiliğinden konuşmayan, kendisine söylenenleri söyleyen hakkın ruhu olan Bâriklik gelecektir. Ve O, bana şahitlik edecektir. Sizlerde şahitlik edeceksiniz. Çünkü sizler insanlardan önce benimle beraberdiniz. Allah her şeyi sizin için hazırladı ve sizi haberdar etti."*⁷⁶

Hârûn Reşîd'in yer verdiği Hız. İsa'nın bu sözüne Yuhanna İncili'nin 14-16 bablarında uzunca yer verilir. Müellife göre İsa'nın haber verdiği Bâriklit'in Arapçadaki karşılığı Ahmet'tir. Bu da Hız. Muhammed'dir. Zira ondan başkası Tevrat ve İncil'de bulunmayan vaatleri, vaat etmemiştir. Yine kendiliğinden konuşmayan, Allah'ın kendisine bildirdiği şeyleri insanlara anlatan Muhammed'den başkası değildir.⁷⁷

2. Bir diğer delilde İşaya'nın şu sözüdür: *"Bana, Bitârâ'da otur. Benim hakkımda ne görüyorsun denildi. Şöyle dedi: Deveye binip gelen iki adam gördüm. Biri arkadaşına*

⁷² Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 41.

⁷³ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 42.

⁷⁴ el-Ahzap, 33/37.

⁷⁵ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 51-52.

⁷⁶ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 52.

⁷⁷ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 52.

*şöyle dedi: Babil ve yontulmuş putları çöktü. Biz orada Musa'dan sonra deveye çok binen Muhammed'den başka nebi bilmeyiz.*⁷⁸

3. Hz. Davud bir duasında şöyle buyurur: "Allah'ım sünnet sahibi birini gönder ki insanlar nebilerin insan olduğunu öğrensiner." Hz. Davud bu sözünüyle, İsa'nın ilah olmadığını insan olduğunu öğretmesi için sünnet sahibi bir nebinin gönderilmesini istemiştir. Hz. Muhammed dışında kendisine sünnet isnat edilen bir nebi bilmeyiz. İsa'ya gelince O, Musa'nın sünneti ile amel etmiştir.⁷⁹

4. Danyal zamanında nübüvvet iddiasında bulunan Habkuvk'ın sözlerinden biri şöyledir: "Allah semadan geldi. Kiddis de Faran dağından geldi. Ahmet çok övüldü ve ona saygı gösterildi. Yeryüzüne hâkim oldu. Milletleri hükmü altına aldı." Başka bir sözünde ise şöyle dedi: "Ahmet nuruyla yeryüzünü aydınlattı. Atı denizde yürüdü." Bu söz kime nispet edilir ve bu manayla ne kast edilir? Şayet bu sözle, atı denizde yürüyen, Faran dağlarında işine başlayan, yeryüzünü hâkimiyeti altına alan ve milletleri tümüyle boyunduruğu altına alandan başka biri kast edilirse, bu durumda hakkı terk etmiş olursunuz. Batıda olduklarını da bilirsiniz.⁸⁰

5. Hz. Davud'un Zebur'daki sözü şöyledir: "Rabi tasdik ve tesbih ediniz. Salihlerin tesbih ettiği gibi tekrar tesbih ediniz ki İsrail yaratısıyla sevinisin ve İsrail kavmi, onun kavmini kendisi için seçtiğinden dolayı tövbe etsin. Allah onlara zafer verdi ve Salihlere kerametler ilham etti. Yataklarında Allah'ı tesbih ediyorlar. Yüksek sesle Allah'ı anarak tekbir getiriyorlar. İki uçlu kılıçlar taşıyorlar. Allah bunlarla kendisine ibadet etmeyen kavimlerden intikam alsınlar diye krallarını tutukluyor ve illeri gelenlerini zincire vuruyorlar." Hangi millet yüksek sesle tekbir getirir ve sürekli her namaz için bütün balkonlarda ve her savaşta ezan okur. Muhammed'in ümmeti dışında hangi ümmetin kılıçları iki uçludur.⁸¹

6. Bu da İshâya'nın sözlerindedir: "Tekrar tekrar Rab'ı tesbih ediniz. Yeryüzünün her tarafında Rab'ı tesbih ederler. Feyyar kabilesi sevinir. Feyyar kabilesi, Kureys kabilesidir. Kur'an'ın indiği kavim Faran ehlidir. Ben ısrar ediyorum, Muhammed'in ümmeti dışında hangi ümmet yeryüzünün her yerinde tesbih ediyor."⁸²

7. İshâya'nın diğer bir sözü de şöyledir: "Kendisine beni sevmesi vacip olan, nefsimle müjdelediğim, ruhumdan verdiğim, milletlere vasiyette bulunan, yüksek sesle gülmeyen ve çarşılarda sesi işitilmeyen, kör olanların gözünü açan, sağırlara işittiren, kilitli kalpleri açan ve başkasına verilmeyen, sadece ona verilen kulumdur. Ahmet, Allah'a tekrar tekrar hamd eder. Onun zikri yeryüzünün en ücra yerlerinden gelir. Çağlayan suları geçer. Sakinleri her türlü nimete karşılık Allah'a hamd ederler ve her tepede tekbir getirirler."⁸³

⁷⁸ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 52.

⁷⁹ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 52.

⁸⁰ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 51-52.

⁸¹ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 53.

⁸² Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 53.

⁸³ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 53.

8. Bu söz de Hz. Davud'un kırk beşinci Mezmur'daki sözlerindedir. Allah Zebur'da Hz. Muhammed hakkında şöyle buyurur: *"Rahmetim senin ağzına dökülse, bu nimetle Allah seni ebediyete kadar mübarek kılar. Milletlere zorbalık eden hangi zorba olursa olsun onlara kılıç çek ve onlarla savaş, onlardan esirler ve cariyeler al. Bu kılıçla ve çok övgü ile Ahmet'in vasıtasıyla ihsan ve hak kelimesi galip geldi. Asiler sana teslim oldu. Kılıcın elini kuvvetlendirir. Milletlerin yanına düşen okun zehirlidir."* Nebimiz dışında hangi nebi zorba milletlere karşı Allah'ın izniyle savaşmıştır.⁸⁴

9. Tevrat'ın sonunda şu söz yer alır: *"Mübarek ve yüce olan Allah Sina'dan geldi. Saire yaklaştı. Faran dağından görüldü. Mukaddes tepecikler onun sağında yer aldılar."* Bu sözün açıklaması şöyledir: Allah Hz. Musa'ya Tevrat'ı Sina dağında indirdi. Hz. İsa'ya da İncili Şam'daki Sâir dağında indirdi. Hz. Muhammed'e de Kur'an-ı Mekke'deki Faran dağında indirdi. Siz bu bilgiyi kitaplarınızda çok görüyorsunuz ve tümünüz kendi dilinizle bu bilgiyi biliyorsunuz.⁸⁵

10. Allah'ın Musa için söylediği sözlerden biri de şöyledir: *"Hz. Musa gibi onlara kardeşlerinden birini onlara Nebi olarak göndereceğim. Kelamımı onun ağzına koyacağım ve O, sadece kendisine emredilenleri konuşur."* İsmail oğullarının dışında İsrail oğullarının kardeşi kimdir? Bilir misin, şayet Allah bu sözüyle İsrail oğullarından birini kast etmiş olsaydı, onlara şöyle derdi: *"Sizden olan birini size nebi olarak göndereceğim."*⁸⁶

Hicri II. asrın ortalarına kadar Müslümanlar Hz. Muhammed'in nübüvvetini Kur'an-ı Kerim'in verdiği bilgileri delil olarak kullanmışlardır. Ancak bu tarihten sonra bu bilgilere ilaveten Ehl-i kitabın tahrif edilmiş kitaplarında beklenen peygamber ile ilgili verilen bilgiler, Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat etmede kullanmaya başlamışlardır. Bu geleneği ilk başlatanlardan biri hicri 151'de vefat eden Muhammed b. İshak'tır.⁸⁷ İbn İshak'ın başlattığı bu gelenek giderek yaygınlaşmıştır. Özellikle Hıristiyan ve Yahudi olanlarla yapılan tartışmalarda bu bilgilerden faydalanılarak Hz. Muhammed'in nübüvvet davasında doğru olduğu ispat edilmeye çalışılmıştır.⁸⁸ Bu gelenek sonraki dönemlerde de sürdürülmüştür. Örneğin İbn Teymiye, Hz. Muhammed'in nübüvvetini bilmenin yollarından birinin de Ehl-i kitabın Hz. Muhammed'in nübüvveti ile ilgili vermiş oldukları bilgiler olduğunu söyler. Ona göre Medine'deki insanların Müslüman olmasında Yahudilerin yeni bir peygamber beklentisi etkili olmuştur.⁸⁹ Beşâirü-nübüvve ile ilgili Müslüman âlimler, Ehl-i kitaba ait birçok eserde farklı deliller getirerek Hz. Muhammed'in nübüvvetini ispat etmeye

⁸⁴ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 54.

⁸⁵ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 54.

⁸⁶ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 54.

⁸⁷ Muhammed İbn İshak, *Siyer*, haz. Muhammed Hamidullah (İstanbul: Akabe Yayınları, 1991), 134-146.

⁸⁸ İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, 1/277-274.; Ali b. Rabben et-Taberi, *Hz. Muhammed'in Peygamberliğinin Delilleri*, 169-212.

⁸⁹ Ahmed b. Abdülhalim İbn Teymiyye, *el-Cevâbü's-sâhîh limen beddele dinü'Mesih*, thk. Ali b. Hasan b. Nasır (Riyad: Dârü'l-Asime, 1999), 5/160-162.

çalışmışlardır. Hârûn Reşîd de konu ile ilgili Hz. Muhammed'in nübüvvetine işaret ettiğini düşündüğü on tane delil getirmiştir.

5. Hıristiyanların Teslis İnancı

Hârûn Reşîd, Kostantine yazdığı mektupta Hıristiyanların teslis inancı ile ilgili iddialarına yer vererek bu inancı mantıksal olarak eleştirir. Getirdiği delillerle Allah'tan başka bir ilahın mümkün olmadığını ve aynı zamanda bir insanın da ilah olamayacağını ispat etmeye çalışır.

Konuyu şöyle izah eder: Baba ve oğul tabiri ile kast edilen insanların anladığı şekilde değilse, insanların aklındaki şüphe gitmez. Baba ve oğul tabirini şöyle anlamak gerekir. Nitekim Allah, Tevrat'ta İshak için ilk oğlumdur dediği gibidir. Yine Hz. İsa Havariler için söylediği sizler benim kardeşlerimsiniz sözü de böyledir. Bu sözlerde kast edilen nesep değil, evrensel kardeşliktir. Bu söz, İsa'nın kul olduğunu ispat eder. Baba ve oğul tabirleri bilinen doğum yöntemi ile baba olma değildir. Bu isimlerin birbirlerine olan nispeti hakiki anlamda değildir.

Hıristiyanlar doğumdan sonra oğul ve baba vasfını kazandığını söylerlerse, bu durumda oğulun sonradan yaratıldığını kabul etmiş oldukları gibi, onun doğumdan sonra rabbleştirilen bir kul olduğunu da kabul etmiş olurlar. Bu şekilde düşünenlere göre Hz. İsa doğumdan önce yoktu. Bu açık bir iftiradır. Onlar oğlu bir oğul, babayı bir baba ve Ruh'u'l-Kudüsünü bunun gibi düşünürlerse, onlar asılları bir olan üçtür şeklindeki düşüncelerini terk etmiş olurlar. Ancak baba, oğul ve Ruh'u'l-Kudüs'ün bir olduğunu lakin bunların bir bütünü parçaları olduğunu iddia etmeleri durumunda, onu taksim etmiş olurlar ki bu durum, onlara göre küfürdür. Onun bölünmediğini, farklı parçalar olmadığını ve sınırlıda olamayacağını söyleyecek olurlarsa bu şu anlama gelir. Baba oğuldur, oğulda babadır demiş olurlar. Büyük küçüktür, küçük de büyüktür demek gibi olur ki bu da saçma bir düşünce olur.⁹⁰

Hârûn Reşîd, tevhid konusu üzerinde iyi düşünülmesi gerektiğini belirterek bu konuda birin üç, üçün de asla bir olmayacağını söyler. İnsanın vasıflandırıldığı şekilde Allah'ın vasıflandırılması doğru olmaz. Zira Allah'ın insanda olduğu gibi aslının bir, parçalarının çok olması mümkün değildir. Nitekim insan için şunu söyleyebiliriz. O, birçok cüzden meydana gelen bir asıldır. Bu cüzlerin isimleri vardır. Parça asıl değildir, asılda parça değildir. Ancak aslın bir kısmı parçadır. Parçayı ifade etmek istersen insanın eli, kulağı dersin. Şayet insan sınırlı ve birçok parçadan meydana gelmeseydi, insanı bu şekilde vasıflandırmak uygun olmazdı. Hıristiyanlar aslın fiillerini, cüzlere nispet ettiler. Aslın fail olduğunu terk edip cüzlere nispet edersen şöyle demiş olursun, insan yürüdü demezsin şöyle dersin, insan ayağıyla yürüdü, gözleriyle baktı dersin. Sonrada bu söylediğinizi Allah'a nispet ettiniz ve şöyle dediniz: Allah asıl olarak birdir, o da Allah'tır. Ancak parçaları çoktur onlarda Baba, oğul ve Ruh'u'l-Kudüs'tür. Böylece bu parçaların her biri kendisine nispet edildiği

⁹⁰ Ebi'r-Rebî', *Risale*, 47.

şekilde diğerinden bağımsız bir ilah olduğunu söylediniz. Böylelikle bunlara insanların sahip olduğu el, göz, kulak gibi vasıflar nispet ettiniz.⁹¹

Hârûn Reşîd, Mesih ismini İsa'nın ruhuna nispet edip ruhun müstakil bir ilah olduğunu kabul ederlerse, bu durumda ilahların yediğini, içtiğini kabul etmiş olurlar. Şayet Mesih ismini bedene nispet ederlerse, bu durumda da Mesih'in yaratılmış olduğunu kabul etmiş olurlar. Onunda kendileri gibi biri olduğunu söylemiş olurlar. Şayet Mesih ismini hem ruha hem de bedene nispet ederlerse, bu durumda İsa onları hem ruhu ile hem de bedeni ile yaratmış olduğunu kabul etmiş olurlar. İsa'nın yaratılan bedeni ve ruhu onları yaratmış olur. Hâlbuki İsa onlardan önce ölmüştür.⁹²

Hârûn Reşîd, Baba ve oğul hakkında hangisinin büyük veya küçük olduğunu sorar. Sonra şayet babanın büyük, oğul küçük olduğunu iddia ederlerse, bu durumda birini diğerinin üstüne çıkarmış olurlar. Şayet ikisi birdir ve her ikisi de büyüktür, ancak baba oğuldan büyük değildir, oğul da babadan küçük değildir derlerse cevapları batıl olur. Hz. İsa'nın şu sözü onları yalanlamaktadır: “Ben, ilahıma ve ilahınıza gidiyorum.” İsa'nın gittiği bu ilah kimdir? Bu ilah semada İsa'dan ayrı bir ilah mı? Şayet durum böyle ise bu durumda her ikisi de merteye itibariyle biri diğerinden farklıdır. Ya da İsa Allah'a bitişik bir ilahdır, her ikisi de bir bütündür. Şayet durum böyle ise İsa'nın ben ona gidiyorum demesi mümkün değildir.⁹³

Şayet onlar Mesih'in tümü ile Meryem'in karnından çıktığını iddia ederlerse iddiaları geçersiz olur. Zira Allah mekânla sınırlı değildir. O, her yerdedir. Şayet tümü ile Meryem'in karnından çıkarılmadı onun karnı da boş değildir derlerse, iddiaları geçersiz olur. Zira İsa, Meryem'in karnından tamamıyla çıktı.⁹⁴

Şayet İsa'nın tümü değil bir kısmı Allah ile birleşti derlerse, Allah'ı sınırlandırmış olurlar. Bu durumda şunu söylemekten başka çareleri kalmaz. İlahlaştırdıkları Mesih'in bir parçasıdır, bu durumda ise bir kısmı ölen, leş olan, diğer kısmı da canlı olan bir ilahı edinmiş olurlar. Oysa böyle bir durum onlar için küfürdür.⁹⁵

Hız. İsa havariler için “Sizler benim kardeşlerimsiniz” der. Şayet havariler onun kardeşi ise onların tümünün ilah olması gerekir. İsa'nın Allah'ın oğlu olduğunu nasıl söylersiniz. Hâlbuki İsa birçok yerde kendisinin insanoğlu olduğunu söylemiştir. İsa'nın Allah'ın oğlu olduğunu söylerseniz onu da Allah gibi kadim yaparsınız. Allah'ı da sonradan doğan hadis bir insan yapmış olursunuz.⁹⁶

Hicri II. asırdan itibaren Müslüman kelamcılar, Kur'an-ı Kerim'in belirlediği sınırlar çerçevesinde Hıristiyanların uluhiyet ile ilgili teslis inancını reddetmek suretiyle reddiyeler yazmışlardır. Nitekim erken dönem Kelamcılardan biri olan Ebû Osmân Amr b. Bahr el-Câhîz (ö. 255/869) *Risâletü er-redd alâ Nasârâ* adlı eserini

⁹¹ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 48.

⁹² Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 49-50.

⁹³ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 50.

⁹⁴ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 50.

⁹⁵ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 51.

⁹⁶ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 55.

Hıristiyanların uluhiyet inancının yanlış olduğunu ortaya koymak için yazmıştır.⁹⁷ Önceleri Hıristiyan olan daha sonra hidayete erip Müslüman olan Abdullah Tercüman 823/1420 tarihinde yazdığı *Tuhfetü'l-erîp fi'r-reddi alâ ehli's-salib* adlı eserinde Hıristiyanlar tarafından kabul edilen dört İncil'in uluhiyet ile ilgili verdikleri bilgilerde birçok çelişkinin bulunduğunu, yine bu İncillerdeki bilgilere dayanarak Hz. İsa'nın Allah tarafından gönderilen bir peygamber olduğunu anlatmaya çalışır.⁹⁸ Aynı zamanda Müslüman kelamcılar Tevrat ve İncillerde yapılan tahrifatları konu alan eserlerde yazmışlardır.⁹⁹

Hârûn Reşîd, Hıristiyanların teslis inancının mantıksız olduğunu açıkladıktan sonra Kostantin'den Müslüman olmasını ister. Müslüman olmak istemiyorsa da cizye vermeyi kabul etmesi gerektiğini belirtir. Cizye vermenin savaşmaktan daha faydalı olduğunu savunur. Cizyenin Allah'ın emri olduğunu bu nedenle onu almak istediğini belirtir. Ayrıca cizyenin kendilerine birçok alanda yarar sağlayacağını uzun uzun anlatır.¹⁰⁰

SONUÇ

Hız Muhammed Risâlet ile görevlendirildiği tarihten itibaren bütün imkânlarını seferber ederek İslam dinini insanlar arasında hiçbir ayırım gözetmeden tebliğ etmiştir. O, insanları davet ederken çeşitli yöntemlere başvurmuştur. Bu yöntemlerden biri de İslam'a davet eden mektuplardır. Hz. Peygamber bu amaçla birçok lider ve devlet başkanını İslam'a davet eden mektuplar yazmıştır. Hz. Peygamberin başlattığı bu davet geleneği kendisinden sonra gelen Müslüman devlet başkanları tarafından da sürdürülmüştür. Bu geleneğe uyanlardan biri de Abbasi Halifesi Hârûn Reşîd'dir. Bizans Kralı Kostantin'e yazdığı İslam'a davet mektubunda Hıristiyanların İslam dini hakkındaki algı ve düşüncelerin yanlış olduğunu açıklamaya çalışır. Hârûn Reşîd mektubunda İslam'ın tevhid anlayışını net olarak açıklar. Kur'an-ı Kerim ve rivayetlerde yer verilen bazı konular yorumlanarak Hz. Muhammed'in nübüvvetine delalet eden deliller olduğunu açıklamaya çalışır. Ayrıca o, Hz. Muhammed'in nübüvvetini ispat etmeye çalışırken örneklerini sadece Kur'an'dan değil, Ehl-i kitab'ın kutsal metinlerinde, son peygamber ile ilgili olduğunu iddia ettiği bilgileri de yorumlamak sureti ile Hz. Muhammed'in geleceğini bildiren beşairü'n-nübüvve türünde birçok delili de zikreder. Son olarak konu ile ilgili Kur'an-ı Kerim'e ve İncil'de yer alan bazı bilgilere dayanarak Hz. İsa'nın peygamber olduğunu belirtir. Hıristiyanların savunduğu teslis inancının hem akli hem de nakli olarak tutarsız olduğunu izah eder. Mektubun sonunda kurtuluşun İslâm'da olduğunu belirterek, Kostantin'i tekrar İslâm dinine iman etmeye davet eder. Ayrıca yaptığı daveti kabul etmediği takdirde, Müslümanlara cizye ödemeleri gerektiğini belirterek bu son isteğin, Allah'ın emri olduğunu beyan eder.

⁹⁷ el-Câhız, *Resâilü'c-Câhız*, 3/253-284.

⁹⁸ Abdullah Tercüman, *Tuhfetü'l-erîp fi'r-reddi alâ ehli's-salib*, çev. Hacı Mehmed Zihni Efendi (İstanbul: Bedir Yayınları, 1990), 66-73.

⁹⁹ Ebu'l-Me'âlî İmâm el-Haremeyn el-Cüveynî, *Tevrat ve İncil'deki Tahrifler*, çev. Mustafa Ulu (İstanbul: Seha Neşriyat, 1989), 8-39.

¹⁰⁰ Ebi'r-Rebî', *Risâle*, 56-62.

KAYNAKÇA

- Câhîz, Ebû Osman b. Amr. *Kitabü'l-Heyevan*. Thk. Abdusselam Muhammed Harun Mısır: Mektebetü Mustafa el-Bâbî ve evlâduhu, 1965.
- Câhîz, Ebû Osman Bahr b. Amr. *Resâilü'c-Câhîz*. Şrh.: Ali Ebu Mülhim. Beyrut: Dâr ve Mektebetü'l-Hilâl, 2002.
- Cürcânî, Seyyid Şerif. *Şerhu'l-mevâkıf*. Çev. Ömer Türker. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Cüveynî, Ebu'l-Me'âlî İmâm el-Haremeyn. *Tevrat ve İncil'deki Tahrifler*. Çev. Mustafa Ulu. İstanbul: Seha Neşriyat, 1989.
- Derveze, İzzet. *Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri*. Çev. Şaban Karataş. İstanbul: Ekin Yayıncılık, 1998.
- Ebî'r-Rebî', Muhammed b. Leys. *Risâletü Ebi er-Rebî' Muhammed b. Leys min Hârûn er-Reşîd ila Kostantin meliki er-Rum*. Thk. Halid Muhammed Abduh. Kahire: Mektebetü'n-Nâfize, 2006.
- Ebû Hânife, Numan b. Sabit. *İmâm-ı Azam'ın Beş Eseri*. Çev. Mustafa Öz. İstanbul: y.y.,1981.
- Gazâlî, Muhammed b. Ahmed. *el-Hikmetü fi Mahlukatillahi*. Thk. Muhammed Reşîd. Beyrut: Dâru İhyâi'l-ulum, 1978.
- İbn İshak, Muhammed. *Siyer*. Nşr. Muhammed Hamidullah. İstanbul: Akabe Yayınları, 1991.
- İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdülmelik. *Siret-i İbn Hişam*. Çev. Abdülvehhab Öztürk. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2016.
- İbn Teymiyye, Ahmed b. Abdülhalim. *el-Cevâbü's-sâhih limen beddele dinü Mesih*. Thk. Ali b. Hasan b. Nasır. 6 Cilt. Riyad: Dârü'l-Asime, 3. Basım, 1999.
- Kâdî Abdülcebbar, Ahmed. *Tesbîtu Delâilü'n-nübüvve*. Çev. M. Şerif Eroğlu. İstanbul: Türkiye Cumhuriyeti, Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2017.
- Kaya, M. Cüneyt. *Varlık ve İmkân Aristoteles'ten İbn Sînâ'ya İmkânın Tarihi*. İstanbul: Klasik Yayınları, 2011.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr. *Kitâbü't-Tevhîd*. Çev. Bekir Topaloğlu. İstanbul: İSAM Yayınları, 2002.
- Şehristânî, Muhammed. *el-Milel ve'n-nihal*. Çev. Mustafa Öz. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2011.
- Taberî, Ali b. Rabben. *Hizmeti Muhammed'in Peygamberliğinin Delilleri*. Çev. Fuat Aydın. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012.
- Tercüman, Abdullah. *Tuhfetü'l-erîp fi'r-reddi alâ ehli's-salib*. Çev. Hacı Mehmed Zihni Efendi. İstanbul: Bedir Yayınları, 1990.
- Yeşilyurt, Temel. *Çağdaş İnanç Problemleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013.